

Érem, som i serem

El Palau Robert de Barcelona presenta, fins el 29 de juny, l'exposició "1714. Memòria gràfica d'una guerra" amb més de 80 reproduccions de gravats fets durant el conflicte bèl·lic i, posteriorment, al llarg del segle XVIII per artistes, sobretot, estrangers, entre els quals francesos, holandesos i alemanys.

La memòria gravada de la guerra de Successió

“La guerra de Successió va ser una guerra internacional i anglesos, francesos o holandesos tenien interès en el que passava a Catalunya en aquell moment”. Aquesta és la raó per la qual artistes i gravadors d'aquestes nacionalitats siguin autors d'obres gràfiques que immortalitzen la Barcelona d'aquell moment, els protagonistes del conflicte bèl·lic i l'evolució d'un setge de dimensions extraordinàries a començament del XVIII.

Una bona selecció de les obres creades en aquell mateix moment, i en les dècades posteriors, és la que s'exposa a la sala 4 del Palau Robert fins el 29 de juny. S'hi inclouen gravats, mapes i plànols fets al llarg del segle XVIII que després es venien a les botigues de gravadors de París, Amsterdam o Londres.

La comissària de l'exposició, la doctora en història per la UAB Mercè Morales, explica a EL TEMPS quin era l'interès que suscitava la guerra de Successió i, per extensió, els gravats que se centraven en aquell conflicte: “A partir de 1705 Barcelona havia esdevingut la cort de l'arxiduc Carles d'Àustria i s'ha seguit de molt prop tot el que passava a Barcelona, com a d'altres llocs d'Europa on hi havia corts o es desenvolupaven escenes bèl·liques. Per tant els gravats sobre la guerra de Successió traslladaven notícies. Alhora els gravats francesos tenien intencionalitat política i enaltien les victòries de Felip V mentre que holandesos i alemanys enaltien les victòries de Carles III. Per tant tenien funció divulgativa, en alguns casos, però també connotació política. I també n'hi havia de satírics. Hi ha algunes sàtires holandeses molt divertides sobre Felip V, per exemple, que també es poden veure a l'exposició.”

La mostra pretén ser alhora una introducció històrica i una mostra artística, segons Mercè Morales: “Té una lectura històrica i una d'artística, per conèixer el món de l'art i del gravat en el XVIII i XIX. És molt interessant per als amants de la història però

L'abecé dels gravats històrics

Un dels gravats que s'exposen a “1714. Memòria gràfica d'una guerra” és un de Pierre Aveline, realitzat originalment en blanc i negre, una visió de Barcelona des del mar amb tot de vaixells que entren a port amb banderes difícils de reconèixer. Però la vida dels gravats no acabava amb la primera versió sinó que se'n feien, després, d'acolorides i la mostra inclou una

segona versió acolorida posteriorment on les irrecognoscibles banderes tenen un color semblant a l'espanyola. El diari ABC va aprofitar la tria d'aquest gravat per “denunciar” la manipulació de la Generalitat del gravat original per fer creure que el 1714 els vaixells que atacaven Barcelona duïen bandera espanyola, la qual cosa era una falsedat històrica perquè l'armada

espanyola no la va fer servir fins el 1785. Mercè Morales explica que és “un debat sobre bases errònies” perquè “aquesta és una versió del gravat feta a finals del segle XVIII”. No l'ha acolorit la Generalitat ni la Mercè Morales, malgrat les suspicàcies del rotatiu. “El gravat original –afegeix la comissària– és en blanc i negre; després en surten diverses versions posteriors acolorides a mà; en alguns hi ha banderes holandeses i en aquesta precisament es veu un vermell però no té perquè ser la bandera espanyola –tot i que

també per a aquells que els agradi el món dels mapes i els plànols, perquè n'hi ha moltes tipologies i estils, a l'exposició”.

La mostra està dividida en deu àmbits, des de la presentació dels personatges cabdals de l'època, com Felip V i el mateix arxiduc Carles, fins la repressió i l'exili, amb obres gràfiques que siguin també significatives del canvi urbà i polític que va viure Barcelona després del 1714. “Hi hem incorporat –diu Morales– gravats de personatges, planimetries, mapes, els plànols que informaven com es desenvolupava el setge, i n'hem afegit alguns a l'àmbit de repressió i exili: per exemple, un mapa de Catalunya sense vegueries i amb corregiments, que era la divisió administrativa posterior al 1714, i un retrat de José Patiño, que va ser el principal governant de Catalunya després de la guerra, entre el 1714 i el 1716”.

Després de la presentació dels personatges, el segon àmbit de l'exposició és “La Catalunya del set-cents”, on s'introdueixen les lleis i administracions que funcionaven al Principat. Un tercer àmbit il·lustra i contextualitza el viatge de Felip V a Catalunya el 1701 per jurar les lleis catalanes i convocar Corts, alhora que el descontentament dels catalans amb el virrei Velasco, que obviava aquestes mateixes lleis.

L'arribada de l'arxiduc Carles, el seu setge a Barcelona, la capitulació de la ciutat i l'establiment de la seva cort a la capital catalana constitueixen el quart àmbit. L'enfrontament de les seves tropes, amb les filipistes, amb

per les dates del gravat ja ho podria ser– però són més aviat colors ocres i no crec que ho siguin”.

El gravat s'havia instal·lat a l'àmbit de l'exposició titulat “Repressió i exili”, perquè permetia, per comparació amb d'altres, “donar idea de l'espai que ocupava la Ciutadella i el que representava per als barcelonins aquella fortalesa”.

Al final, però, el gravat ha vingut a demostrar qui combina la demagògia i la manipulació de la història, tres-cents anys després.

A la pàgina anterior un mapa del litoral mediterrani peninsular durant la guerra de Successió, amb l'Arxiduc Carles, a l'angle inferior dret sobre una llegenda en francès: “Theatre de la guerre en Espagne et en Portugal”. L'exposició mostra molts mapes i planimetries contemporànies i posteriors a la guerra de Successió. Com els gravats, molts mapes demostren intencionalitat política.

A dalt, gravat de l'11 de setembre de 1714 en què es veu el conseller en cap, Rafael Casanova, que cau ferit al baluard de Sant Pere.

A l'esquerra, una alegoria de l'11 de setembre i la pèrdua de les lleis i les constitucions. L'exposició recull també gravats del segle XIX que il·lustren llibres d'història de Víctor Balaguer i Mateu Bruguera. El seu estil és ben diferent dels gravats del XVIII.

La majoria d'obres són de gravadors dels Països Baixos, França i Alemanya

la victòria de Carles III, el 1706, és el cinquè, previ a la guerra de Successió pròpiament dita: derrota d'Almansa, el 25 d'abril de 1707; l'ocupació del Regne de València; la caiguda de Lleida, la de Tortosa; l'arribada de Carles III a Madrid i el posterior re-

Retrat de Felip V que pretenia enaltir el Borbó. L'exposició també inclou retrats satírics amb Felip V, obra d'autors holandesos, partidaris de Carles III.

plegament; la capitulació de Girona, el 1711.

La pau d'Utrecht, el 1713, serà el setè espai d'aquesta exposició –i la decisió de les autoritats catalanes de continuar la guerra contra Felip V sense suport d'altres exèrcits europeus. El setge de Barcelona i l'11 de setembre són el vuitè àmbit de la mostra i el novè, esmentat per Mercè Morales, és la repressió i l'exili, que inclou la promulgació dels decrets de Nova Planta i la construcció de la Ciutadella.

Gairebé vuitanta mapes i gravats del segle XVIII il·lustren aquests nou

àmbits. Mercè Morales explica que aquestes obres es venien a les botigues dels gravadors: “Tots es feien per vendre. De fet, la majoria tenen inscrita la botiga on es podien anar a comprar:

El XIX els gravats representen el final tràgic del setge de Barcelona i la pèrdua dels furs

Chez Jean, per exemple. A més, com les planxes de gravat eren costoses, els gravats es passaven de pares a fills o d'uns editors a altres, i després es reaprofitaven i se'n feien versions diferents. Per exemple, nosaltres exposem una sèrie de 1732 de Jacques Rigaud sobre el setge de Barcelona, que va ser molt popular, i una altra sèrie que es diu ‘Representatio Belli’, d'extraordinària bellesa. Perquè Rigaud feia els primers gravats, els que exposem nosaltres, però després es reproduïen amb diferents versions fetes en altres països. En aquest cas, per exemple, n'hi ha de molt coneguts, fets a Anglaterra a finals del XVIII, que eren acolorits. Ens podem trobar també que, al mateix gravat, segons l'editor que el comprava després hi podia pintar casaques blaves o casaques vermelles, segons els seus interessos”.

L'últim espai de la mostra està dedicat a la memòria de la guerra i va més enllà de l'àmbit del segle XVIII per endinsar-se en les recreacions que, de la guerra de Successió i el setge, es van fer un segle més tard, cap a finals del XIX. “Al final –explica Mercè Morales– també hem volgut reflectir com, al segle XIX, a Catalunya es crea aquest imaginari col·lectiu sobre la guerra de Successió, sobretot a partir de la Renaixença. Hi ha una sèrie de gravats, que s'inclouen en llibres d'història de Víctor Balaguer o de Mateu Bruguera, per exemple, i es pot veure com es crea la imatge del tràgic final de la ciutat de Barcelona i la pèrdua de les lleis i privilegis dels catalans”.

Aquest desè àmbit és interessant perquè s'hi poden apreciar canvis estètics i formals, en les obres: “Hi ha molta diferència entre els gravats del XIX, perquè hi ha estils totalment diferents dels del XVIII. Al XIX s'incorporaven en llibres d'història i, en canvi, els del XVIII es venien a les botigues dels gravadors i editors de l'època. Tenien una altra funció. Això és molt interessant de veure amb els gravats al davant. També cal tenir present que, a finals de XIX, ja es comença a commemorar els màrtirs de l'11 de setembre, sobretot a partir del 1886”.

Àlex Milian